

PIŠE: SONJA BISERKO

EKSTREMIZAM: PRERUŠENI FAŠIZAM UVEK VREBA

Ekstremizam, odnosno desničarski populizam fenomen je koji je karakterističan za celu Evropu tokom poslednjih 20 godina. To je značajan upozoravajući SIGNAL *mainstream politici i njenoj* nesposobnosti da odgovori novim izazovima; istovremeno, to podriva njenu legitimnost. U pozadini su svakako, strukturalni problem, proizašli iz ekonomskih, socijalnih i kulturnih promena.

Globalizacija izaziva nesigurnost i u prvi plan, kao ključno stavlja pitanje identiteta. Identitet je usko povezan sa poverenjem, a poverenje, ili odsustvo poverenja izražava se emocijama – posebno strahom, nadom i poniženjem.¹ A, iz tih emocija rađaju se razne vrste radikalizma.

Ekstremizam u postkomunističkim zemljama još je veća pretnja, jer je reč o, ili liberalnim ili pak nekonsolidovanim demokratijama, koje sporije prepoznaju ili ga uopšte ne prepoznaju kao problem.

Pojava ekstremne desnice i desničarske ideologije u Srbiji je posledica strukturalnih promena nakon razgradnje socijalističke države. Ratovi devedestih vođenih sa idejom o prekomponovanju Balkana, odnosno s idejom o Velikoj Srbiji (Memorandumu Srpske akademije nauka i umetnosti, 1986), samo su jedna od ideoloških osnova na kojima još uvek opstaje desna misao.

Njene osnovne karakteristike jesu: etnička homogenizacija, težnja za stapanjem državnih i etničkih granica, antikomunizam i negiranje antifašizma, jačanje tradicionalizma i autoritarnosti, pravoslavlje, tretirano kao superiorna religija u odnosu na ostale etničke i religijske grupe (posebno Hrvate,

Muslimane i Albance), otpor idejama multikulturalizma i kosmopolitizma i netrpeljivost prema „novim“ (LGBT populacija) i tradicionalnim manjinama (Romi). Svim desničarskim pokretima zajednička je i izrazita islamofobija, odnosno neprijateljski stav prema svemu što je islamsko.

Posle oktobarskih promena (2000), Srpska pravoslavna crkva (SPC) dobija ogroman značaj u javnom i medijskom prostoru i zajedno sa desničarskim organizacijama (Dveri, Obraz...) popunjava politički vakuum nastao nakon pada Miloševića. S obzirom da SPC i ekstremno desničarske grupe dele stavove o mnogim pitanjima (kao što su LGBT prava, pitanje Kosova, odnos države i crkve, odnos prema Hagu itd), može se zaključiti da klerikalizacija srpskog društva doprinosi jačanju desnog ekstremizma.

Osim toga, njihovom delovanju koje je uglavnom izvan pravnih normi, pogoduje i činjenica da u Srbiji postoji deficit pravne države. Institucije pravne države i dalje ne funkcionišu, a ljudska prava su obesmišljena stalnim kampanjama protiv ljudskopravaških organizacija i njihovih lidera.

Jačanju ekstremno desničarskih organizacija doprinosi i ponašanje predstavnika državne vlasti koji uporno izbegavaju da ove organizacije označe kao pretnju ustavnom poretku; štaviše, vrlo često ih izjednačavaju sa organizacijama koje se bave promocijom i zaštitom ljudskih prava.

Stavljanje znaka jednakosti između desnog ekstremizma i borbe za ljudska prava neminovno vodi, ne samo jačanju desničarskih organizacija, već i stvaranju atmosfere linča i progona svih onih koji se desnom ekstremizmu javno suprotstavljaju.

Predstavnici države pod pritiskom EU i jednog dela civilnog društva desničare obično karakterišu kao irelevantne organizacije, čime relativizuju i banalizuju problem desnog ekstremizma.

Državne institucije uglavnom tolerišu ultradesničarske organizacije i grupe koje su državi služile kao važan instrument u sprovođenju nekih političkih ciljeva.

1 Dominik Mojsi, „Geopolitika emocija“, Clio, Beograd 2009, str. 25.

Takođe, veoma perfidno se organizacije za ljudska prava proglašavaju levičarskim organizacijama, odnosno recidivima komunizma. Inače, opšta ideološka konfuzija (revizija istorije XX veka, promovisanje četničkog pokreta kao antifašističkog s desne strane i sl), dodatno doprinosi popularnosti desničarskih organizacija.

Država ne precipira desni ekstremizam kao pretnju. U prilog tome svedoči odsustvo reakcije državnih institucija na njihovo sve izraženije delovanje. Zabranom samo dve organizacije, dekriminalizuje ostale ekstremne desničarske grupe, a njihova ideologija se uspostavlja kao politički legitimna.

Politički ekstremizam desne orijentacije negira temeljne vrednosti demokratske ustavne države. Suptilnije varijante desnog ekstremizma mogu potkopati i ugroziti demokratiju. Zbog, veoma često vešte „političke mimikrije, verbalnog kamufliranja i igre zbunjivanja“ i sakrivanja iza „patriotizma“ još su opasnije, jer se teže prepoznaju kao društvena pretnja, pogotovo u zemljama koje su suočene sa teškim tranzicionim problemima.

Kad je reč o Vojvodini, ona zauzima značajno mesto u aktivnostima desničarskih organizacija. Može se reći da poslednjih godina one najviše i deluju u Vojvodini, gde se prvenstveno fokusiraju na zalaganje za poništavanje bilo kakve ideje o njenoj autonomiji. U tom smislu ove grupacije su preuzele ulogu onih partija koje su i do sada aktivno osporavale autonomiju Vojvodine.

Njihove stalne kampanje protiv autonomije ne nailaze ni na kakvu osudu države. Naprotiv, koriste se kao dokaz da je Vojvodina i sama protiv autonomije, a autonomaše percipiraju kao recidiv komunizma. Međutim, činjenica je da tokom poslednje dve godne aktuelna vlast nastoji da sruši demokratski izabranu vlast u Vojvodini uglavnom u koalicioni sa ovim grupacijama - neke od njih su učestvovala i na izborima, bilo kao građanske inicijative, ili kao partije, poput, na primer, Treća Srbija.

Vojvodina je kao izrazito multietnička sredina od devedestih godina prošlog veka na udaru šovinističke politike Beograda. Najbrutalniji oblik tadašnje politike prema Vojvodini bilo je tzv. „humano preseljenje“ (Hrtkovci). Istovremeno, mobilizacija mladih iz manjinskih sredina za rat u Hrvatskoj i Bosni dodatno je pospešila etničko čišćenje. Posledica te politike je odlazak iz zemlje tih mladih ljudi koji se uglavnom više nisu vraćali u Srbiju.

Pravni okvir koji je uspostavljen nakon 2000, uglavnom korespondira sa normama i standardima EU. Međutim, u praksi sprovođenje tih zakona svelo se na daljnju segregaciju manjinskih zajednica. Odsustvo državne inkluzivne politike prema manjinskim zajednicama samo je cementirala koncept segregacije, posebno većih zajednica.

Takav odnos države prema multietničosti kao konceptu, doveo je i do radikalizacije nekih zajednica koje sada streme (teritorijalnoj) autonomiji što dodatno ugrožava Vojvodinu kao specifičan region. Nažalost, država podržava takav koncept, jer i dalje opstaje na Miloševićevom centralističkom konceptu.

To se najviše ogleda u odnosu prema Ustavu Srbije čija je promena neminovna, ukoliko Srbija stvarno ide evropskim putem. Zahtevi Vojvodine za većom autonomijom jasno su se očitovali u činjenici da su Vojvodani masovno bili protiv Ustava iz 2006.

Primer neuspelog referenduma o samostalnosti Škotske manifestovao je veoma važnu činjenicu, odnosno trend koji je deo procesa globalizacije. Primer Jugoslavije nije bio percipiran kao takav zbog nasilja koje je pratilo njen raspad. Znači, reč je o zahtevu vremena koga treba blagovremeno prepoznati i rešavati kompromisom uz uvažavanje nekih principa i vrednosti koje izražavaju interes i jednih i drugih, u našem slučaju, i Srbije i Vojvodine, ali i manjinskih zajednica.

Zato je pitanje Vojvodine i njene autonomije ključno za Srbiju i njen odnos prema zahtevima vremena i modernom shvatanju države. Strah od decentralizacije i demokratizacije Srbije samo pojačava suprotne trendove. Radikalizacija je neizbežna posledica neprepoznavanja vremena. To takođe, pokazuje demokratski deficit države Srbije.

Problem desnog ekstremizma ne može se rešiti bez sveobuhvatnih preventivnih mera države, pre svega u obrazovanju, medijima i državnim institucijama, pravosudnim, u prvom redu.

Smisao slobode, pre svega slobode govora, slobodnih medija i političkog udruživanja obaveza je koja nema ograničeni rok trajanja. Njihov pravi smisao ne sme se nikada zaboraviti, jer prurušeni fašizam uvek vrebata i predstavlja opasnost za slobodu. Zato je naš zadatak da otvoreno i alarmanтно reagujemo na sve pojave - svakog dana i u svakoj situaciji.